

ZONEVD

USKOMATTOMAN

Tiedon

JÄLJILLÄ

JOONA LEPPÄLÄ

Tammi

Teksti © Joonas Leppälä 2022

Kuvitus © Anssi Vaalio 2022

Valokuvat: s. 21 Science photo library, s. 26 Gettyimages, s. 28 Alamy,
s. 40 Museovirasto (Kansalliskirjasto),
s. 41 ylh. Museovirasto (Reinhold Bernhard), s. 41 alh. Museovirasto (Samuel von Bell),
s. 46 Museovirasto (Albert Lunte), s. 47 Museovirasto (Albert Hämäläinen), s. 49 kesk. Museovirasto
(Ilomantsin museosäätiö / Maalaiskuntien liitto) s. 49 alh. Museovirasto (Euran Paperi Oy /
Turun museokeskus), s. 50 Museovirasto (Jorma Pohjanpalo / Siirtolaisuusinstituutti),
s. 51 oik. ylh. Museovirasto (Varpu Lindströmin kokoelma / Siirtolaisuusinstituutti),
s. 51 oik. kesk. Museovirasto (Sakari Pälsi), s. 51 vas. alh. Museovirasto,
s. 52 Museovirasto (Matti Aaltonen / Siirtolaisuusinstituutti),
s. 53 Museovirasto (Jorma Pohjanpalo / Siirtolaisuusinstituutti).
s. 60 Museovirasto (Olympia-kuva Oy), s. 61 Museovirasto (Historian kuvakokoelma), s. 91 NASA,
s. 93 Wikimedia commons, s. 101 Shutterstock, s. 102, 107, 113, 117, 118 ja 130 NASA,
s. 102, 103, 107, 117 ja 179 Shutterstock, s. 125 Wikimedia commons, kaikki muut valokuvat Istockphoto.

Joonan valokuvat: By Emmi Oy

Teoskokonaisuus © Tekijät ja Tammi 2022

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Painettu EU:ssa

ISBN 978-952-04-4370-2

ZONEVD

USKOMATTOMAN

Tiedon

JÄLJILLÄ

TAMMI • HELSINKI

Morjesta pöytään!

Viimeisen vuoden ajan olen kuullut kavereilta ja sukulaisilta hyvässä hengessä naljailua, että ”Enpä olisi ikinä arvannut, että meidän Joonasta tulee kirjailija”. Enpä tuota olisi itsekään arvannut, mutta yleensä kuittasin takaisin, että itseään voi kutsua kirjailijaksi vasta sitten, kun on julkaissut kaksi teosta. Ainakin silloin voi hakea jäseneksi vaikkapa kirjailijaliittoon. Noh, nyt kun pitelet tätä kirjaa käsissäsi tai aloitit juuri sen kuuntelemisen äänikirjana, tämä todella on se toinen kirjani.

Mennyt vuosi on tarjonnut paljon uusia kokemuksia kirjamessejen meet&greeteistä lukuisiin haastatteluihin. Olihan se kieltämättä outoa kävellä paikalliseen Prismaan ja nähdä heti oven edessä hyllyllinen esikoiskirjaani, joiden lukuisat Joonan naamataulut tuijottivat suoraan sieluuni. Taisin kerran tehdä pienen jekunkin, kun käänsin kaikki kirjat väärinpäin, jotta minun ei tarvitsisi nähdä itseäni. Hauska tilanne sattui myös suomalaisessa Kirjakaupassa, kun vanha rollaattorilla kulkeva mummo eteni hitain askelin kohti kassaa kädessään minun kirjani. Päätin auttaa häntä kirjan kantamisessa, jotta hän sai molemmat kätensä rollaattorille. Hän oli kuulemma hankkimassa kirjaa lapsenlapselleen, joka oli toivonut sitä joululahjaksi. Ilmeestä päätellen mummo ei noteerannut yhdennäköisyyttä kirjan naaman ja omani kanssa, mutta hän kiitti minua nästisti avusta.

En identifioi itseäni kirjailijaksi vaan ihan vain kaveriksi, joka on utelias ja kiinnostunut maailman ihmeistä ja universumin saloista. Olen kertonut niistä usein Youtube-videoillani, mutta täytyy myöntää, että aiheiden käsitteleminen on miellyttävämpää kirjan muodossa. Videohommista joutuu käsikirjoituksen jälkeen käyttämään paljon aikaa myös kuvaamiseen ja etenkin editointiin. Kirjaa tehdessä olen saanut enemmän keskittyä olennaiseen eli tiedon hakemiseen ja tekstin tuottamiseen ilman editointipöydän jälkiselvityksiä. Minun on kuitenkin todettava, että olen varsin hukassa itseni kanssa, kun kirjoitin esikoiskirjaani *ZoneVD kiehtovan tiedon jäljillä*. Päivät kuluivat kyyryasennossa tietokoneen ääressä ja stressatessa itse asettamiani deadlineja. Vietin liian monta aurinkoista päivää neljän seinän sisällä. Tiesin silti haluavani kirjoittaa toisen kirjan.

Tämän kirjan kohdalla halusinkin asettaa itseni etusijalle, ja arvaa mitä? Se oli varmasti paras päätös tänä vuonna. Aloin käymään säännöllisesti kuntosalilla, pelaamaan sulkapalloa, lenkkeilemään ja kokkaamaan kasvisruokia. Edistin useita taustalle jääneitä harrastuksiani, ja ennen kaikkea nautin elämästä kirjoittamisen ohella. Liikunnallinen elämänrytmi sai aikaan sen,

että minulla ei enää ollutkaan alaselkä kipeänä neljä kuukautta putkeen. Aktiiviteetteja riitti myös öisin, kun vahtasin NHL-jääkiekko-otteluita ja tarkkailin planeettoja ja galakseja jättimäisellä uudella kaukoputkellani. Viime kirjassa taisinkin kertoa haaveilevani putkesta. No, nytpä minulla sitten onkin se! Kaikesta tästä toiminnasta huolimatta tämän kirjan teksti tuli valmiiksi jopa nopeammin kuin esikoisteokseni! Jes!

Sen lisäksi, että kirjan teksti syntyi jouhevasti, opin myös tekemään sitä ihan uudella tavalla. Samalla, kun kirjoittelin, seurasin toiselta tietokoneen näytöltä milloin mitäkin. Välillä katsoin Disney+:sta Ankkurikakkaa, toisinaan ihmettelin Johnny Deppin oikeudenkäyntiä. Tunnit kuluivat myös jännittäessä speedrun-striimejä Twitchissä. En aiemmin pystynyt kuuntelemaan musiikkia samalla, kun tein aivotyötä koneen ääressä, mutta nyt kolusin lukuisat lo-fi- ja videopelisoittolista talven aikana. Kuka vielä uskaltaa väittää, etteivät miehet osaa tehdä montaa asiaa yhtä aikaa? ”Oletko sinä mies vai hiiri?” tokaisi Leipäjuustokin aikanaan Prätkähiirissä. Ehkä olenkin hiiri.

Aivan kuten esikoiskirjassani, myös tässä opuksessa käydään läpi kirjan nimen mukaisesti uskomattomia aiheita. Hauska fakta muuten heti alkuun: kiehtovan ja uskomattoman tiedon jäljillä olivat molemmat alun perin vain kirjan työnimiä, mutta koska en keksinyt mitään parempaa, ne säilyivät kansiin asti. Laiska jätkä, vai mitä? Kirja on jaettu kuuteen lukuun, joissa tutustutaan erilaisiin sivilisaatioihin, Suomeen liittyviin juttuihin, teknologisiin mullistuksiin, maapallon ihmeisiin ja ihan kuten viimeksikin yleisön kysymyksiin! Valitsin jälleen kysymysten joukosta suosikkini, ja voi pojat, osa teistä todellakin laittoi parastaan (tai pahinta). Toivottavasti olette tyytyväisiä vastauksiini!

Haluan jälleen kiittää kustantajaani Tammea siitä, että sain kirjoittaa kirjasta tismalleen itseni näköisen. Kirjaa on ollut tekemässä huipputiimi, johon olen pystynyt luottamaan täysin. Kirjan on kuvittanut jälleen kerran Anssi Vaalio, jonka karikatyyri-Joonat ja lukuisat muut hulvattomat piirrokset tekivät minuun suuren vaikutuksen. Niistä satoi kehuja myös lähipiiriltäni sekä lukijoilta! Oudointa on se, että me ei olla vielääkään tavattu Anssin kanssa! Come on Anssi, nähdäänpä pian! Kustannustoimittajani on jälleen tehnyt kovan työn, kun kävi läpi kirjoitusvirheeni ja epäloogiset lauserakenteeni. Olin varma, että hän tarvitsi vähintäänkin hermoloman tämän kirjan jälkeen. Mutta ei kuulemma tarvinnut. Kiitos jaksamisesta koko Tammen porukka! Hyvää saatiin taas aikaan!

JOONA

Sisällys

1 Sivilisaatioiden salaisuudet 8

- Mitä maailman vanhimmat kalliomaalaukset kertovat meille? 10
- Oliko myyttinen Puntin kansa olemassa? 12
- Millaista oli roomalaisen gladiaattorin elämä? 14
- Ketkä olivat historian hurjimmat soturit? 16
- Keksittiinkö ensimmäinen tietokone antiikin Kreikassa? 20
- Miten viikingit löysivät Amerikan? 22
- Miksi mayat olivat tähtitieteen edelläkävijöitä? 24
- Yhdistikö Pocahontas kaksi kansaa? 26
- Minne katosivat Karibian legendaariset merirosvot? 30
- Mitä olivat muinaisten kansojen oudot kauneusihanteet? 32

2 Suomi mainittu 36

- Miten suomen kieli syntyi? 38
- Miksi Suomeen rakennettiin linnoja? 42
- Miksi sauna nousi suomalaisten suosioon? 46
- Miksi suomalaiset syövät salmiakkia? 48
- Mitkä olivat suomalaisten ihannesiirotokuntia? 50
- Ketkä olivat Klondyken kultaryntäyksen suomalaiset? 54
- Mitä tapahtui Titanicin suomalaisille? 56
- Miksi Suomi dominoi ennen olympialaisia? 60
- Mitkä ovat oudoimmat suomalaiset paikannimet? 62

3 Teknologiset mullistukset 64

- Mitkä olivat ihmiskunnan tärkeimmät keksinnöt? 66
- Kuinka korkealle voimme rakentaa ja kuinka syvälle kaivaa? 70
- Miten internet valloitti maailman? 72
- Miten satelliitit muuttivat elämäämme? 74
- Miten ihmiset voivat elää avaruusasemalla? 76
- Missä ovat kauan odotetut lentävät autot? 80
- Onko teleporttaaminen mahdollista tulevaisuudessa? 82
- Ovatko valomiekat ja laserpyssyt tulevaisuuden aseita? 84
- Voimmeko ladata tietoa aivoihimme? 86

4 Maapallon ihmeet 88

- Millaisia fossiileja on löytynyt? 90
- Miksi Mount Everest ei ole maailman korkein vuori? 94
- Kuinka syviä tulivuoret ovat? 96
- Tullaanko Antarktista koskaan asuttamaan? 98
- Millaisia ovat maailman yksinäisimmät saaret? 100
- Mitä salaisuuksia löytyy Saharan aavikolta? 104
- Mitä ovat Amazonin ihmeelliset myytit? 106
- Miksi salammat eivät ole suoria? 108

5 Aurinkokuntamme kummajaiset 110

- Mitä ovat Auringon mustat pisteet? 112
- Oliko maapallolla aikoinaan toinen kuu? 114
- Minkälaisia ovat aurinkokuntamme ainutlaatuiset kuut? 116
- Miten Saturnuksen rengas on syntynyt? 120
- Oliko Oumuamua todiste avaruuden elämästä? 122
- Ovatko pyrstötähdet vaaraksi maapallolle? 124
- Mitä löytyy Oortin pilven kätköistä? 126
- Kuinka suuri on avaruus? 128

6 Arvovaltaisen yleisön esittämät kysymykset 132

KAOTIKO
SINCE 1999

1 SIVILISAATIOIDEN SALAISUUDET

Mayat, roomalaiset, atsteekit, egyptiläiset, persialaiset... Lukuisat, suorastaan legendaariset sivilisaatiot ovat asuttaneet maapalloa. Luulen, että minussa kiinnostuksen kipinän muinaisiin sivilisaatioihin synnytti vanha tietokonepeli Age of Empires II, jossa otetaan ohjat lukuisten eri kansojen sotapäällikkönä. Sivilisaatioista on jäänyt nykypäivään tarunhohtoinen kuva, sillä niistä kertovissa vanhoissa teksteissä sekoittuvat usein totuus ja väritetyt tarinat. Myös nykypäivään säilyneet monumentit muistuttavat kansojen vaikutusvallasta. Voimme vain päätellä ja arvailla, mikä niiden merkitys on aikoinaan ollut. Yksi asia, josta voimme olla varmoja, on kuitenkin se, että ennen muinoin ihmiset olivat vähintään yhtä viisaita kuin me. Hypätään hetkeksi ajassa taaksepäin ja tarkastellaan menneisyyden ihmeellisiä kansoja.

MITÄ MAAILMAN VANHIMMAT KALLIO- MAALAUKSET KERTO VAT MEILLE?

Kivikaudella ei ollut Instagramia, joten kivikauden ihmiset tekivät päivityksiä kallionseinämille. Täge- ja piirrettiin esimerkiksi punamullalla, ja kallioon naarmutettiin erilaisia kuvioita kivien avulla. Kallio- maalauksia on jäänyt runsaasti talteen nykypäivään, ja ne antavat meille arvokasta tietoa tuon ajan ihmisten elämästä. Vanhimmat kalliomaalaukset sijoitetaan useiden kymmenientuhansien vuosien päähän. Mitä nuo varhaisimmat ihmisten jättämät merkit kertovat tuon ajan ihmisistä ja heidän elämästään?

VIESTEJÄ MAAILMANKUVASTA

Tutkijat tuntuvat usein kiistelevän siitä, liittyvätkö kalliomaalaukset eri uskomuksiin ja rituaaleihin vai ovatko ne ainoastaan luolaihmissen taiteellisia ilmaisuja ilman sen kummempaa merkitystä. Oli kyse kummasta tahansa, piirrokset kertovat tarinaa tuon ajan ihmisten maailmankuvasta. Kalliomaalaukset esittävät hyvin usein eläimiä. Useilla alkukulttuureilla oli sama näkemys sielu-uskosta,

jonka mukaan eläimillä ja ihmisillä oli mystinen yhteys. Todennäköisesti eläinmaalaukset liittyivät toteemieläinten palvontaan tai magiaan, jonka avulla yritettiin saada metsästyksen onnea. Voi myös olla, että luolaihmisset merkitsivät metsästämiään eläimiä muistiin samaan tapaan kuin metsästäjät asettavat eläimen pään tai taljan seinälleen. Osa maalauksista jopa näyttää tarkoin, miten työntökeihäin saarrettu eläin on kaapattu. Kalliomaalauksissa on harvoin kuvattu lintuja ja kaloja, joten eläinkuvat liittyivät lähes varmasti metsästyksen.

**KALLIO-
MAALAUKSIA
AITAMIRAN
LUOLASSA
ESPANJASSA**

**KÄYTTÄISITTE
ENEMMÄN
VÄREJÄ!**

AIKAKAPSELI MENNEISYYTEEN

TARKASTI VALITUT KALLIOMAALAUSTEN PAIKAT

Eläinten lisäksi maalauksissa esiintyy usein eriskummallisia ihmishahmoja. Nämä hahmot on usein nähty ihmisen ja eläimen sekoituksina. Ihmiseläimet näyttävät maalauksissa esimerkiksi eläinhenkinä, jotka antavat apua metsästyseen. Kalliomaalauksissa esiintyy usein myös taljoihin pukeutuneita, yliluonnolliset kyvyt omaavia shamaaneja, jotka ovat yhteyksissä henkimaailmaan. Maalaukset voivat esittää shamaanien värittämiä tarinoita tai loitsuja, jotka ovat olleet osa hengellisiä rituaaleja. Maalauksista voi usein erottaa eri sukupuolet, ja erityisesti naishahmoilla on enemmän tarkasti kuvattuja anatomisia piirteitä.

Kalliomaalausten paikat on toisinaan valittu tarkoin. On esimerkiksi huomattu, että maalausten materiaalit on haettu ja valmistettu muualla ja sittemmin tuotu maalauspaikalle. Maalausten tekeminen vaati siis esivalmisteluja. Maalaukset kertovat ihmisten symbolisesta ajattelusta ja myös kielen kehittymisestä. Jotkut maalauksista ovat selvästi osa tarinaa, ja niitä on tarkoitus lukea sarjakuvamaisesti vasemmalta oikealle. Osa maalauksista on tehty paikkoihin, joissa on hyvä akustiikka, joten maalauksiin on saattanut liittyä puhetta, ääntelyä sekä mahdollisesti musiikkia ja laulantaa. Nykyään maalausten tarinoita voi yrittää tulkita, mutta emme koskaan saa täysin tietää, mitkä niiden alkuperäiset tarkoitukset ovat olleet. Tiedämme vain, että maalaukset tehneet ihmiset ovat olleet ajattelevia ja älykkäitä.

Kalliomaalaukset ovat antaneet meille tietoa kivi-kauden ihmisten elämästä: metsästyksestä, riistasta, ilmastosta, hengellisistä rituaaleista, metsästysvälineistä, vaatteista ja työkaluista. Maalaukset kertovat siitä, miten ihmisten aivot ovat kehittyneet ja kieli on monipuolistunut. Kalliomaalauksia on löydetty jokaisesta maanosasta, mutta ajan saatossa monet piirroksista ovat haihtuneet esimerkiksi eroosion ja veden vuoksi. Samaan tapaan kuin nykyisin taide kertoo maailmankuvastamme ja meistä, kalliomaalaukset antavat aikakapselin muinaisten ihmisten mielenmaisemiin.

ESIHISTO- RIALLINEN KALLIO- MAALAUS

Hauska fakta

Tutkijat ovat varmoja siitä, että meidän Homo sapiensien lisäksi myös neandertalilinhmiset jättivät eurooppalaisiin luoliin omia maalauksiaan. Tällä edesmenneellä ihmisajilla oli myös symbolista ajattelua ja halu jättää jälkiä itsestään. Varsin viisaita otuksia! Myös esimerkiksi Homo erectus ja denisovanihminen ovat jättäneet jälkiä, mutta heidän jättämistään jäljistä ei osata sanoa, tarkoittavatko ne todella jotain vai ovatko ne vain satunnaisia naarmuja. Harmi, ettei muita ihmislajeja ole enää tänä päivänä olemassa...

OLIKO MYYTTINEN PUNTIN KANSA OLEMASSA?

Niilin varrella kukoisti muinoin egyptiläinen sivilisaatio, joka on yhä nykyäänkin monien historioitsijoiden huulilla. Tuo sivilisaatio jätti jälkeensä Gizan mahtavat pyramidit sekä ärsyttävän arvoituksellisen sfinksin. Vähemmälle huomiolle on kuitenkin jäänyt sivilisaation tärkeä kauppakumppani Puntin kuningaskunta, joka tunnettiin rikkauksistaan. Tuosta kansasta on kadonnut paljon merkittävää tietoa. Me emme vielä tiedä varmasti, missä Punt-niminen kaupunki sijaitsi, millaista elämää kansa eli ja mihin kansa katosi. Oliko näitä housunpunteja (heh!) koskaan edes olemassa?

PUNTILAISTEN PUJOPARRAT

Puntin kansasta löytyy kuitenkin epäsuorasti täsmällisempiä mainintoja kuin useista muista myyttisistä kansoista. Esimerkiksi puntilaisten miesten ulkonäöstä on säilynyt tarkkoja kuvauksia. Erityisen mielenkiintoisia ovat kuvaukset heidän tekaistuista pujoparroistaan. Egyptiläisillä faaraoilla oli tietävästi asusteena samankaltainen tekoparta, ja sellainen löytyi myös aikoinaan sfinksiltä. Voi olla, että idea tekoparrasta on nimenomaan saatu Puntin kansalta.

KUVA FAARAO HATŠEPSUTIN
RETKIKUNNAN
MATKASTA PUNTIIN

SIJAINTI EPÄVARMA

Punt on kuvattu useita kertoja erityisesti temppelien ja hautojen taideteoksissa. Puntin sijainnista on vain vähän tietoa, mutta siitä on säilynyt joitakin viitteitä. Tiedämme esimerkiksi, että egyptiläiset kävivät puntien kanssa kauppaa jo 4 500 vuotta sitten ja kauppasuhteet jatkuivat reippaasti yli 1 000 vuotta. Tunnetuin tarina kuvailee naispuolisen faaraon Hatšepsutin retkikunnan matkaa Puntiin. Tarina kertoo egyptiläisten lähteneen matkalleen etelän suuntaan. Toisen papyruskäärön mukaan taas Egyptistä poistuneet laivat matkasivat ainakin osittain Punaisella merellä. Matkustettiin Puntiin sitten Niiliä tai Punaista merta pitkin, varmaa on se, että Punt oli etelässä päin.

IHMEELLINEN LAATIKKO JA ERISKUMMALLISIA ELÄIMIÄ

Puntista peräisin olevia tavaroita on löydetty nykyäänä Egyptin alueelta, mutta puntilaisista rakennuksista ei ole jäänyt jälkiä. Puntin kansa asui todennäköisesti sellaisissa taloissa, joista jää varsin vähän arkeologisia todisteita. Puntin kauppataroihin lukeutui mausteita, suitsukkeita sekä arvometalleja. Eräs merkittävä arkeologinen löytö oli laatikko, johon kirjatut hieroglyfit kertoivat sen sisältävän ”ihmeellisiä asioita Puntista”. Minun on vaikea uskoa, että egyptiläiset olisivat keksineet tuollaista omasta päästään.

Myös eriskummalliset eläimet olivat Puntin tärkeä vientitavara. Erityisesti paviaanit olivat varsin toivottuja eläimiä, sillä niitä voitiin uhrata jumalille tai pitää lemmikkeinä. Mutta kuka olisi arvannut, että itse asiassa juuri paviaanit saattoivat avata meille Puntin kansan mysteerii? Hiljattain valmistuneessa tutkimuksessa tutkittiin seitsemän egyptiläisten mummioimaa paviaania, joiden ham-

paat ja karva analysoitiin. Tutkimuksissa havaittiin maaperässä esiintyviä aineita, joista tässä tapauksessa tärkein oli strontium. Paviaaneille tehtiin strontiumanalyysi, ja sen avulla tutkittiin aineen isotooppeja, joita esiintyy eri alueilla eri tavoin. Analyysin tulokset täsmäsivät Somalian ja Eritrean rannikkoalueelle, ja löydös tukee myös aiemmin saatuja todisteita Puntin sijainnista.

UUSIA LÖYTÖJÄ TULOSSA?

Pidän erittäin todennäköisenä, että Puntin kansa oli olemassa, sillä kauppareissuista ja -tavaroista on paljon todisteita. Egyptiläisten ei ehkä tarvinnut kirjata muistiin kaupungin tarkkaa sijaintia, sillä se oli joko hyvin tiedossa tai kirjattu johonkin, jota tänä päivänä ei ole löydetty. On epäselvää, miten suuresta kansasta oli kyse ja millaisen hallinnon alla se toimi, mutta selvästi kyseessä oli rikas ja egyptiläisten silmissä arvostettu kauppakumppani. Useiden tutkimusten perusteella Puntin kuningaskunta on sijoitettu nykyisen Eritrean ja Somalian alueelle, mutta uudet löydöt voivat kääntää asian vielä pääläelleen. Kenties meidän elinaikanamme löydetään ensimmäiset arkeologiset todisteet Puntin kansan asutuksista.

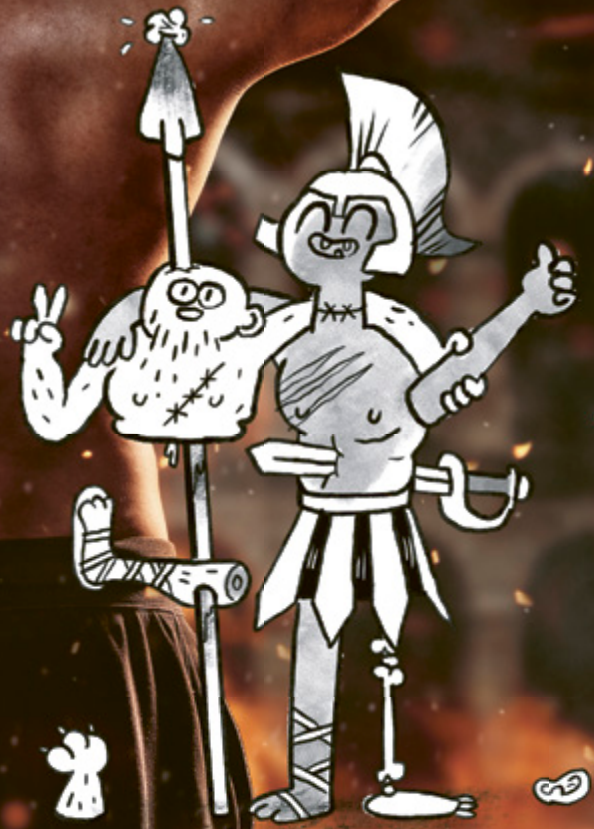
FAARAO
HATŠEPSUTIN

PUNTI
TUTISEE!

MILLAISTA OLI ROOMALAISEN GLADIAATTORIN ELÄMÄ?

Gladiaattorit olivat antiikin ajan hurjia viihdetaitelijoita, jotka olivat usein alun perin orjia tai sotavankeja. Kun gladiaattori nousi yleisön mylviessä kehään, kyse oli elämästä ja kuolemasta. Gladiaattorit taistelivat monipuolisin asekomboin toisiaan ja välillä myös villieläimiä vastaan. Tappionsa myöntänyt ja pahoin loukkaantunut gladiaattori saattoi nostaa sormensa pystyyn pyytääkseen armoa. Tämän jälkeen yleisö huusi ja osoitti peukalollaan mielipiteensä taistelijan kohtalosta. Kuten ehkä jo arvasit, alapeukun antaminen ei tarkoittanut pelkästään dislikeä... Tosin eihän sitä voi tehdä enää Youtubessakaan.

ANKARUUTTA JA IHAILUA

Gladiaattorin elämä oli yleensä lyhyt ja ankara, mutta siihen yhdistyi myös ihailua. Useimmat gladiaattoreista oli pakotettu hommaan, mutta jotkin seikkailunhaluiset vapaat miehet halusivat myös vapaaehtoisesti tulla gladiaattoreiksi. Syy oli se, että jotkut harvat gladiaattorit nousivat valtavaan kansan suosioon ja pystyivät jopa rikastumaan taistelemalla. Gladiaattorit taistelivat vain muutamia kertoja vuodessa, ja useimmat heistä menettivät henkensä nopeasti. Kuitenkin esimerkiksi Flamma-niminen järkälemäinen gladiaattori otteli urallaan yli 30 kertaa, ja vaikka hän hävisi neljästi, yleisö armahti hänet kerta toisensa jälkeen. Hän oli niin pidetty ja ansioitunut, että hänelle tarjottiin useita kertoja vapautusta gladiaattorin hommista, mutta hän halusi jatkaa sitä rahan ja suosion takia. Flamman innoittamana monet muutkin halusivat gladiaattoreiksi. Totta oli kuitenkin se, että suurin osa gladiaattoreista oli yhteiskunnan alinta kastia.

GLADIAATTORI- KOULUJEN OPIT

Orjia ja vankeja ei kuitenkaan heitetty suoraan syvään päätyyn, vaan ensin heidät pakotettiin gladiaattorikouluihin. Koulutus oli julmaa. Jokaiselle kokelaalle päätettiin oma aselaji, jolla hän tulisi taistelemaan. Osa käytti aseenaan keihästä ja kilpeä, osalla taas aseena saattoi olla miekka, ja jotkut taistelivat hevosen avulla. Jokaisessa taistelussa oli vastakkain eri aselajien edustajat, ja toisinaan asetelma saattoi näyttää epärealistilta. Valittamiseen ei kuitenkaan ollut varaa, eikä pelkoa saanut koskaan näyttää ulospäin. Gladiaattorikoulu toimi gladiaattorien kotina, mutta ulkoisesti se muistutti pikemminkin vankilaa. Sieltä ei päässyt pakoon. Illan päätteeksi gladiaattorit lukittiin pieniin selkeihin, ja aamulla harjoittelu taas alkoi. Ruokaa piti tankata paljon, jotta vatsaan saatiin rakennettua suojaava rasvakerros. Taisteluja edeltävänä iltana gladiaattoreille järjestettiin usein juhlaillallinen.

SUURTA SUOSIOTA

Otteluihin pyrittiin saamaan mahdollisimman tasaväkiset otteluparit, jotta matsista tulisi tiukka ja viihdyttävä. Taistelut olivatkin roomalaisten suurinta viihdettä – sen takasivat alkulämmittely, areenalla pidettävät esittelyt, yleisön hurmos ja tuomarit. Otteluista löytiin vetoa hyvin suuristakin rahasummista. Ei siis ollut ihme, että jotkut gladiaattoreista nousivat suureen suosioon, sillä heidän voittonsa saattoi tehdä monista rikkaan. Tämän vuoksi suosituille gladiaattoreille perustettiin faniklubeja ja heitä jopa hyödynnettiin eri tuotteiden markkinoinnissa. Jestas, mitä sell-outteja! Kaivauksissa on löydetty myös leluja, jotka esittävät gladiaattoreita. Tämän päivän gladiaattoritaisteluiden korvikkeena voidaan pitää eri urheilulajeja ja videopelejä. Ne voivat olla samanlaisia dopamiinipommeja!

TAISTELUT HIIPUVAT

Gladiaattoritaisteluita nähtiin yli 700 vuoden ajan, kunnes hiljalleen 400 jaa. ne hiipuvivat. Rooman valtakunnan talousahdingot ja kristinuskon nousu heikensivät taisteluiden asemaa, eikä niitä enää nähty kannattavina. Esityksiin liittyi pakanakulttisuutta, eikä verenvuodatusta muutenkaan koettu enää soveliaana. Viimeistään siinä vaiheessa, kun gladiaattorikoulut kiellettiin, areenataisteluiden sekopäinen ajanjakso päättyi. Ehkäpä ihmisille oli myös kehittynyt vähän rikkaampi kuva viihteestä? Ja todella hyvä niin.

KETKÄ OLIVAT HISTORIAN HURJIMMAT SOTURIT?

Legendaariset tarinat hurjista sotureista ovat säilyneet populaarikulttuurissa satoja ellei tuhansia vuosia. Sotapäällikkö Aleksanteri Suuren tarunhoitoiset retket ovat yhä suosittu tutkimuskohde, ja meillä Suomessakin sotasankarit, kuten tarkka-ampuja Simo Häyhä ja kapteeni Lauri Törni, elävät tarinoissa edelleen vahvasti. Tässä luvussa tutustumme historian hurjimpiin soturijoukkoihin. Keitä he olivat ja mikä oli heidän mahtinsa salaisuus?

SPARTALAISET

Spartalaiset olivat antiikin Kreikan pelätyin ja koulutetuin armeija, jonka näyttävyys keräsi kunnioitusta vihollisilta. Yhden spartalaisen väitettiin vastaavan useaa tavallista kreikkalaista sotilasta. Spartalaiset pikkupojat riistettiin perheiltään jo 7-vuotiaana sotakoulutukseen, jossa heistä pyrittiin kouluttamaan sekä fyysisesti että henkisesti voimakkaita sotilaita. Jestas, itseän kaivoin nennää ja pelasin Pokémonia 7-vuotiaana! Spartan kaupungissa ei ollut muureja, joten armeija koulutettiin toimimaan elävänä muurina. Spartalaiset olivat järkkymätön ja hyvin muotonsa säilyttävä sotilasjoukko, jolla oli aseenaan valtavat keihäät, kilvet sekä miekat lähitaistelua varten. Pitkän koulutuksen ja kokemuksen ansiosta spartalaiset olivat usein taistelukentän kokeneimmat ja pelottomimmat karjut.

BERSERKIT

Viikinkiajan verenhimoiset berserkit olivat pelättyjä vihollisia, jotka solkenaan ryöstivät kyliä ja luostareita sekä surmasivat heidän tielleen asettuneet vastustajat. Snorri Sturluson, joka kirjoitti viikinkisaagoja muistiin, kertoi berserkkien lähtevän taisteluun ilman suojarusteita, ulvovan kuin sudet konsanaan, purevan kilpiään ja olleen voimakkaita kuin karhut. Näitä sekopäisiä miehiä ei saisi alas raudalla ja tulella. Pohjan miehet olivat tottuneet elämään karuissa, kylmissä olosuhteissa, mikä osaltaan muovasi heistä kylmähämisiä sotureita. Taisteluraivon lisäksi berserkkien tärkeimpiä aseita olivat keihäät, miekat ja kirveet. Usein vastustajat halusivat halventaen kutsua vihollisiaan eläimellisiksi barbaareiksi, mutta berserkit kutsuivat ylpeinä itse itseään barbaareiksi. Kunniallisesti sodassa menehtyneet pääsivät väitetysti Valhallaan, jossa he liittyisivät skandijumala Odinin kanssa sotaan, kun maailmanlopun taistelu, Ragnarök, alkaisi.

ASSASSIINIT

Tiedäthän Assassin's Greed -videopelit? Jep, nämä salaa vihollisensa surmaavat huppupäiset kaverit ovat juuri niitä, keitä assasiineilla tarkoitetaan. Nämä uskonnolliset taistelijat tuhosivat usein kohteensa tikareilla. Monta kertaa vihollisen eliminointi johti myös assasiinin menehtymiseen, koska iskut suoritettiin usein julkisella paikalla, josta ei ollut mahdollisuutta paeta. Assasiinin mahti perustui juurikin tähän pelkoon, joka saatiin aikaan näkyvillä toimilla. Vaikka salaiskuja oli suhteellisen vähän, niiden vaikutus sai aikaan voimakkaita reaktioita vihollisissa.

SAMURAIT

Samurait olivat japanilaisen yhteiskunnan eliitin sotapalvelusväkeä. Samuraille oli tehokkaita miekkoja, jousia ja sotatekniikoita, ja lisäksi he olivat taitavia taistelemaan hevosen selässä. Samurait arvostivat ennen kaikkea rohkeutta, ja he olivat aina valmiita kaksintaisteluihin. Samuraille oli näytettävä suojavarusteet, jotka erosivat huomattavasti muiden sotilaiden varusteista. Jo 10-vuotiaat lapset laitettiin samuraiden sotataitokoulutukseen, mutta sotataitojen ohella korostettiin sivistystä. Rauhana aikoina samurait keskittyivät muun muassa runojen kirjoittamiseen, kirjallisuuteen, taiteeseen sekä historian opiskeluun. Populaarikulttuurissa erityisen kuuluisaksi nousi samuraiden suorittama harakiri tai seppuku-rituaali, jossa urhea soturi surmaa itsensä työntämällä miekan vatsansa läpi vapauttaakseen sielunsa.

NINJAT

Entäs sitten ninjat? Palkkasoturininjat hoitivat käytännössä salamyhkäiset likaiset työt, jotka eivät olleet samurain arvolle sopivia. Ninjat olivat erinomaisia naamioitumaan ja tekemään vihollistiedusteluja. Ninjoille syötettiin toisinaan väärää informaatiota, ja kun he jäivät kiinni viholliselle, heidän antamansa tiedot itse asiassa sekoittivat vihollista entisestään. Ninjat saattoivat suorittaa takalinjoissa salaa erilaisia sabotointitehtäviä, kuten sytyttää vihollisen leirejä tuleen. Vastaavat iskut

saivat viholliset hermoraunioiksi, kun nukkumisen sijaan heidän piti pelätä yllätyshyökkäyksiä. Ninjat pyrkivät oppimaan lukuisia erikoisia taitoja. Eräs niistä saattoi olla esimerkiksi kellonajan lukeminen kissojen silmistä! Tyypillisesti ninjat kuvataan mustiin pukeutuneina naamiomiehinä, mutta ilmeisesti pääasiassa he pukeutuivat ihan tavallisiksi tallaaajiksi. Ninjat harvemmin rehvastelivat saavutuksillaan, joten sen vuoksi heidän historiansa on säilynyt hyvin salaperäisenä.

MONGOLIT

Tšing, Tšing, Tšingis-kaan, kaikkien naapurikansojen alistaja. Näin se Frederikki lauloi aikoinaan. Ja sitä Tšingis-kaanin johtamat mongolit todella olivat. Alistetut kansat yhdistettiin osaksi mongolien valtaisaa armeijaa, ja lumipalloeefekti jatkui pitkälle. Mongolit hallitsivat lähes koko Aasiaa sekä joitain Euroopan osia. Heidän valloitusretkensä olivat historiallisen laajat, ja heidän mahdinsa avulla tuhottiin arvioilta jopa 30 miljoonaa ihmistä. Mongolit olivat poikkeuksellisen kestäviä ja nopeita taistelijoita, jotka osasivat käyttää jouta erinomaisesta hevosen selästä. Mongolien sotajoukot toimivat tiukan kurin alla, mikä osaltaan auttoi heitä menestymään tehtävissään. Erinäiset harhauttavat perääntymiset ja saartamiset tekivät mongoleista arvaamattomia vastustajia, jotka pystyivät hallitsemaan taisteluita ilman lähitaistelua.

IMMORTAALIT

Immortaalit olivat Persian eliittiyksikkö, jonka armeijaa pidettiin kuolemattomana. Immortaalien vahvasti ja monipuolisesti varustettu joukko koostui aina tasan kymmenestä tuhannesta soturista. Sitä mukaa, kun jotkut yksilöt menehtyivät tai sairastuivat, tilalle kutsuttiin saman tien uudet korvaavat sotilaat. Näin ollen vastustajien horisontissa näkemä immortaal armeija toden totta vaikutti kuolemattomalta. Illuusio oli niin vahva, että se sai viholliset luovuttamaan tämän joukon nähdessään. Immortaaaleiksi koulututtuneet pal-

velivat 15-vuotiaista 50-vuotiaiksi, minkä jälkeen he jäivät joko eläkkeelle tai kaatuivat taisteluissa.

ROOMAN LEGIOONA

Rooman valtakunta, joka ulottui Euroopasta aina Lähi-itään sekä Pohjois-Afrikkaan saakka, eli pitkään hyvin organisoidun ja suuren armeijansa avulla. Yksi Rooman legioona koostui enintään 6 000 sotilaasta, ja legioonaa oli Rooman armeijassa jopa kolmekymmentä. Valtavan armeijan varustus oli ensiluokkainen aina yksittäisistä varusteista sotakoneisiin saakka. Piiritykset olivat usein tehokkaita ja saivat vastustajan luovuttamaan valtavan armeijan edessä. Roomalaisten strategiat olivat ylipäätään vertaansa vailla, ja heidän yksiköillään oli useita voimakkaita muodostelmia. Roomalaiset pitivät kuntoaan yllä marssimalla päivittäin jopa 30 kilometriä! Ei siis ihan ruipelaita kavereita!

KEKSITTIINKÖ ENSIMMÄINEN TIETOKONE ANTIIKIN KREIKASSA?

Vaikka muinaiset kansat eivät tuijottaneet ruutuja eivätkä kurvailleet autoilla pitkin valtateitä, heillä oli silti paljon tekniikkaa, jonka valmistaminen ei nykypäivän pulliaisiltakaan onnistuisi. Ei ainakaan minulta! Antiikin kreikkalaisia ylistetään usein heidän filosofiensa edistyksellisistä ajattelukyvyistä ja esimerkiksi arvojen, moraalin ja retoriikan pohtimisesta, mutta heidän tekniikkansa oli myös varsin kehittynyttä. He rakensivat muun muassa ensimmäisiä höyrykoneita, mittauslaitteita, vesimyllyjä sekä pahamaineisia herätyskelloja. Eräs keksinnöistä on kuitenkin mykistänyt tutkijat ja muuttanut käsitystä tuon ajan teknisestä taitavuudesta.

**KUINKA SYVIÄ TULIVUORET OVAT?
MIKSI SUOMALAISET SYÖVÄT SALMIAKKIA?
VOIMMEKO LADATA TIETOA AIVOIHIMME?
MITEN LAAVALAMPPU TOIMII?
OLIKO OUMUAMUA TODISTE AVARUUDEN ELÄMÄSTÄ?**

ODOTETTU TOINEN OSA ZONEVD-N SEIKKAILUJA TIEDON SYÖVEREISSÄ!

Suosittu tubettaja ZoneVD eli Joonas Leppälä jatkaa taatun hauskalla tyyllillään ja vie sinut uskomattoman tiedon jäljille. Aiheita on tuttuun tapaan laidasta laitaan, ja mukana on jälleen kerran myös arvovaltaisen yleisön, eli rakkaiden seuraajien, lähettämiä kiperiä kysymyksiä. Uppoudu mielenkiintoisiin mysteereihin parhaan oppaan seurassa!

JOONA LEPPÄLÄ ELI ZONEVD (s. 1993) on suosittu Ylivieskasta ampaissut, nykyisin Jyväskylässä asuva tubettaja. Joonas tunnetaan hauskoista ja uniikeista videoistaan. Häntä kiehtovat maailman ja maailman-kaikkeuden mysteerit, joihin hän pyrkii etsimään vastauksia. Joonan esikoiskirja *ZoneVD* kiehtovan tiedon jäljillä oli supersuosittu.

Kuvittanut Anssi Vaalio
Kannen valokuvat: Istockphoto
Joonan valokuva: By Emmi Oy

